

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3^{ος} όροφος), 106 74 ΑΘΗΝΑ, Τηλ: 210-7233221-2, 210-7233216
Fax: 210-7233217, Website: www.nchr.gr, E-mail: info@nchr.gr

ΔΗΛΩΣΗ ΕΕΔΑ

**για την επίδραση των συνεχιζόμενων μέτρων λιτότητας
στα δικαιώματα του ανθρώπου**

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) είναι το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας σε θέματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έχει συσταθεί με τον Ν 2667/1998 σύμφωνα με κανόνες των Ηνωμένων Εθνών, τις «Αρχές των Παρισίων». Σε αυτήν μετέχουν πρόσωπα οριζόμενα από τριάντα δύο φορείς (ανεξάρτητες Αρχές, πανεπιστημιακές σχολές νομικών και πολιτικών επιστημών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ, πολιτικά κόμματα και υπουργεία).

**Δήλωση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)
για την επίδραση των συνεχιζόμενων μέτρων λιτότητας στα δικαιώματα του ανθρώπου***

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας σε θέματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ν. 2667/1998), σε συνέχεια των ομόφωνων αποφάσεών της για την κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα κατά την εφαρμογή μέτρων αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης¹,

I. Λαμβάνοντας υπόψη

1. τις αποφάσεις των ανωτάτων εθνικών δικαστηρίων², καθώς και τις αποφάσεις και εκθέσεις εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών ελεγκτικών οργάνων³ για την συνεχιζόμενη παραβίαση σημαντικού αριθμού δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα, λόγω της οικονομικής κρίσης και της εφαρμογής μέτρων λιτότητας,

II. Επανέρχεται στις επισημάνσεις της ότι

2. τα μέτρα λιτότητας παραβιάζουν θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές και θίγουν συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα του ανθρώπου, όπως την αρχή της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1 και 2 Σ) και την ειδικότερη έκφραση αυτής, ήτοι την συνεισφορά των πολιτών στα δημόσια βάρη ανάλογα με τις δυνάμεις τους (άρθρο 4 παρ. 5 Σ), τα δικαιώματα σε ισότιμη πρόσβαση στην παιδεία (άρθρο 16 παρ. 2 Σ), στην ιδιοκτησία (άρθρο 17 Σ), στην υγεία (άρθρο 21 παρ. 3 και άρθρο 5 παρ. 5 Σ), το δικαίωμα στην εργασία (άρθρο 22 παρ. 1 Σ) και στην κοινωνική ασφάλιση (άρθρο 22 παρ. 5 Σ), τη συνδικαλιστική ελευθερία (άρθρο 23 Σ), την αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 Σ), την αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης (άρθρο 25 παρ. 4 Σ) καθώς και την αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης. Προσβάλλουν την αξία του ανθρώπου, ο σεβασμός και η προστασία της οποίας αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας (άρθρο 2 Σ), δυσχεραίνουν σοβαρά την ανάπτυξη της προσωπικότητας καθενός (άρθρο 5 Σ), κλονίζουν το κοινωνικό κράτος δικαίου (άρθρο 25 παρ. 1 Σ) και υπονομεύουν την οικονομική ανάπτυξη της χώρας (άρθρο 106 Σ),

3. αρμόδια ευρωπαϊκά και διεθνή όργανα διαπιστώνουν ότι τα μέτρα λιτότητας παραβιάζουν ευρωπαϊκούς και διεθνείς κανόνες ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα τονίζουν ότι οι όροι χρηματοδότησης των διεθνών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, όπως του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, ή άλλων μηχανισμών, ευρωπαϊκών ή διεθνών, οικονομικής ή χρηματοπιστωτικής στήριξης ενός Κράτους δεν μπορούν να παρακάμπτουν την υποχρέωση σεβασμού των κανόνων του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου, ιδιαίτερα όταν δεσμεύει εξίσου και Κράτη που μετέχουν στους μηχανισμούς αυτούς, όπως τα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

***III. Υπενθυμίζει εκ νέου τις δεσμεύσεις και τις υποχρεώσεις των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ)
και όλων των Κρατών Μελών της από***

4. τη Συνθήκη ΕΕ, η οποία καθιστά τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα θεμελιακές αξίες της ΕΕ, θέτει ως πρωταρχικό στόχο την προώθησή τους και θεσπίζει κοινωνικούς στόχους (κοινωνική ένταξη, κοινωνική προστασία και δικαιοσύνη, κοινωνική πρόοδο), οι οποίοι συνδέονται άρρηκτα με τους οικονομικούς στόχους της και είναι καθοριστικοί για την αποτελεσματικότητα αυτών των οικονομικών στόχων (άρθρα 2 και 3 παρ. 1 και 3 ΣυνθΕΕ). Άλλωστε, όπως υπογραμμίζει το Δικαστήριο της ΕΕ, η ΕΕ «δεν περιορίζεται σε μια οικονομική ένωση, αλλά πρέπει ταυτόχρονα να εξασφαλίζει, με κοινή δράση, την κοινωνική πρόοδο και να επιδιώκει τη διαρκή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας των ευρωπαϊκών λαών, όπως τονίζεται στο Προοίμιο της Συνθήκης»⁴,

* Υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, στη συνεδρίαση της 15ης Ιουλίου 2015.

¹ Συνημμένο Παράρτημα, I.

² Συνημμένα Παραρτήματα, II και III.

³ Συνημμένα Παραρτήματα, II και III.

⁴ ΔΕΚ, Αποφάσεις της 10.2.2000, C-50/96, Schröder, Συλλ. 2000, I-774 και Sievers, C-270/97, Συλλ. 2000, I-933. Σημειώνεται ότι το χωρίο αυτό παραμένει στο Προοίμιο της ΣυνθΕΕ και της ΣυνθΛΕΕ μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας.

5. τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ο οποίος απηχεί τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των Κρατών Μελών και τους κανόνες των διεθνών συνθηκών ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν επικυρώσει όλα τα Κράτη Μέλη, κατοχυρώνει αδιαίρετα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, με πρώτο το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια», διακηρύσσει ότι η ΕΕ «τοποθετεί τον άνθρωπο στην καρδιά της δράσης της»⁵ και δεσμεύει ρητά τόσο τα Κράτη Μέλη, όσο και τους θεσμούς της ΕΕ. Λόγω αυτής της δέσμευσης των θεσμών της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Θεσμών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ENNHRI) έστειλε ανοικτές επιστολές στον Πρόεδρο της Επιτροπής και τον Πρόεδρο της ΕΚΤ, καλώντας τους να λάβουν μέτρα προς εξάλειψη των σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που επέφεραν τα μέτρα λιτότητας στην Ελλάδα⁶.

IV. Διαπιστώνει με ιδιαίτερη ανησυχία ότι η εφαρμογή μέτρων λιτότητας επί μακρό χρόνο, κατά τρόπο που λαμβάνει χαρακτηριστικά διαρκούς κατάστασης

6. οδηγεί σε υποβάθμιση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τελικά σε μη πραγμάτωσή τους,
7. αντιστρέφει την ιεράρχηση των αξιών και των στόχων της ΕΕ, δίνοντας προτεραιότητα στους δημοσιονομικούς στόχους σε βάρος θεμελιωδών κοινωνικών αξιών και διαταράσσοντας τη δίκαιη ισορροπία οικονομικών και κοινωνικών στόχων κατά την εφαρμογή εθνικής πολιτικής ανάκαμψης από την κρίση χρέους,
8. υπονομεύει τη δυνατότητα της Πολιτείας να εγγυηθεί βασικά οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα εξαιτίας των δραστικών περικοπών στις κοινωνικές δαπάνες,
9. αποδομεί το Κοινωνικό Κράτος και εντείνει την υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου του λαού, με αποτέλεσμα να φτωχοποιείται και να εξαθλιώνεται ολοένα και μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού, να διευρύνεται το κοινωνικό χάσμα και να διαρρηγνύεται ο κοινωνικός ιστός, όπως τονίζουν διεθνή όργανα⁷
10. ενισχύει ακραία και μισαλλόδοξα στοιχεία και κλονίζει τους δημοκρατικούς θεσμούς,
11. αποστερεί την δυνατότητα εκπλήρωσης θεμελιωδών υποχρεώσεων ως προς την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε χώρες, όπως η Ελλάδα, που λόγω της γεωγραφικής τους θέσης αποτελούν κύριο σημείο εισόδου και διαχείρισης μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών προς την ΕΕ,
12. διαβρώνει τα θεσμικά θεμέλια της ΕΕ ως μιας ένωσης λαών, που στηρίζεται στο σεβασμό και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ισότητας και της αλληλεγγύης.

V. Καλεί και πάλι επείγοντως τόσο τους ευρωπαϊκούς θεσμούς και τα Κράτη Μέλη της ΕΕ, όσο και τα όργανα της ελληνικής Πολιτείας

13. σε ειλικρινή και άμεση συστράτευση προς διάσωση των αξιών που στηρίζουν τον ευρωπαϊκό πολιτισμό: της αξιοπρέπειας και της αξίας του ανθρώπου, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας, της ελευθερίας και της αλληλεγγύης,
14. σε σύμπραξη στη διαμόρφωση μόνιμου μηχανισμού αξιολόγησης και αποτίμησης των επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας, όχι μόνο ως προς την απόλαυση, αλλά και ως προς την πρόσβαση στα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των προσώπων που διαβιούν στο έδαφος της ΕΕ (Human Rights Impact Assessment)⁸,
προς την κατεύθυνση
15. της αποκατάστασης της ρυθμιστικής βαρύτητας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής,
16. της διαρκούς στάθμισης των συνεπειών των δημοσιονομικών μέτρων στην κοινωνική προστασία και ασφάλεια, και της δέσμευσης για την προστασία της κοινωνικής συνοχής, τα οποία οι ευρωπαϊκοί θεσμοί και τα Κράτη Μέλη της ΕΕ, χωριστά και από κοινού, έχουν υποχρέωση να εγγυώνται.

⁵ Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Προοίμιο.

⁶ Συνημμένο Παράρτημα, II.

⁷ Συνημμένα Παραρτήματα, II και III.

⁸ Συνημμένο Παράρτημα, IV.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ*

I. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ-ΘΕΣΕΙΣ ΕΕΔΑ

Ομόφωνες αποφάσεις της ΕΕΔΑ για τα μέτρα λιτότητας και τα δικαιώματα του ανθρώπου

II. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

Αποφάσεις και Πορίσματα Εθνικών Οργάνων

*Ανώτατα Δικαστήρια
Βουλή των Ελλήνων*

Αποφάσεις και Συστάσεις Διεθνών Οργάνων για την Ελλάδα

*Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)
Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO)
Συμβούλιο της Ευρώπης
Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)
Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Θεσμών για τα δικαιώματα του Ανθρώπου(ΕΔΕΘΑΔ)*

III. ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Συμβούλιο της Ευρώπης

*Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης
Κοινοβουλευτική συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης
Επιτροπή Υπουργών
Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
Λοιπά όργανα*

Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

*Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
Ευρωπαϊκή Επιτροπή*

IV. Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΩΣ ΜΕΣΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΙΔΙΩΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

* Οι ηλεκτρονικοί σύνδεσμοι για τα κείμενα που παρατίθενται στα πιο κάτω παραρτήματα είναι διαθέσιμοι στην ιστοσελίδα της ΕΕΔΑ, http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/Dilwsi_EEDA_%20metra_litotitas_2015.pdf.

I. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ-ΘΕΣΕΙΣ ΕΕΔΑ

Ομόφωνες αποφάσεις της ΕΕΔΑ για τα μέτρα λιτότητας και τα δικαιώματα του ανθρώπου

«Απόφαση της ΕΕΔΑ για την ανάγκη διαρκούς σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την άσκηση της στρατηγικής εξόδου της οικονομίας και της κοινωνίας από την κρίση του εξωτερικού χρέους» (10.6.2010),
διαθέσιμη σε:

http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/EEDA_Oikonomiki_krisi.pdf.

«Σύσταση ΕΕΔΑ: Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων» (8.12.2011),
διαθέσιμη σε:

http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/EEDA_Krisi.pdf.

«Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου» (27.6.2013),
διαθέσιμη σε:

http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/metra.litotitas.eeda.pdf.

II. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

Αποφάσεις και Πορίσματα Εθνικών Οργάνων

Ανώτατα Δικαστήρια

Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ)

ΣτΕ Ολομ. υπ' αριθμ. 1972/2012 με την οποία κρίθηκε ότι η δυνατότητα της ΔΕΗ να διακόπτει την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος συνιστά συνταγματικώς ανεπίτρεπτη επέμβαση στη συμβατική σχέση καταναλωτή και προμηθευτή ηλεκτρικού ρεύματος που παραβιάζει το άρθρο 5 § 1 Συντ. (οικονομική ελευθερία και ελευθερία συμβάσεων) και την αρχή της αναλογικότητας, διότι άγει σε αναίρεση της καθολικότητας της παροχής των υπηρεσιών κοινωφελούς δικτύου εξυπηρετήσεως για λόγο που δεν είναι συναφής με την παροχή της εν λόγω υπηρεσίας.

ΣτΕ Ολομ. υπ' αριθμ. 3354/2013 με την οποία κρίθηκε αντισυνταγματικό το μέτρο της προσυνταξιοδοτικής διαθεσιμότητας, ως ανεπαρκώς αιτιολογημένο, μη αναγκαίο, μη πρόσφορο και ερειδόμενο σε αθέμιτα κριτήρια, όπως η ηλικία.

ΣτΕ Ολομ. υπ' αριθμ. 1906/2014 με την οποία κρίθηκε αντισυνταγματική η μεταβίβαση από το Δημόσιο στο ΤΑΙΠΕΔ μετοχών που αντιστοιχούν σε ποσοστό 34,033% του μετοχικού κεφαλαίου της ΕΥΔΑΠ ΑΕ. Κρίθηκε ότι η αποξένωση του Ελληνικού Δημοσίου από την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου της ΕΥΔΑΠ ΑΕ, του οποίου η διατήρηση είναι αναγκαία για να μη μετατραπεί η δημόσια επιχείρηση σε ιδιωτική, συνιστά παράβαση των άρθρων 5 παρ. 5 και 21 παρ. 3 Συντ.

ΣτΕ Ολομ. υπ' αριθμ. 2192-2196/2014 με τις οποίες κρίθηκαν αντισυνταγματικές οι αναδρομικές περικοπές στις αποδοχές και στις συντάξεις των στρατιωτικών των ενόπλων δυνάμεων και σωμάτων ασφαλείας, σε εφαρμογή του Ν. 4093/2012.

ΣτΕ Ολομ. υπ' αριθμ. 2307/2014 με την οποία κρίθηκε ότι οι διατάξεις του άρθρου 3, παράγραφοι 1,2 και 4 της Πράξης Υπουργικού Συμβουλίου 6/2012 για την απαγόρευση μονομερούς προσφυγής σε διαιτησία αντίκεινται στο άρθρο 22 § 2 του Συντ.

ΣτΕ Ολομ. υπ' αριθμ. 4003/2014 με την οποία κρίθηκε ότι η Διοίκηση έχει παραλείψει παρανόμως να προβεί στην επιβαλλομένη από το άρθρο 41 § 1 του Ν. 1249/1982 έκδοση αποφάσεως αναπροσαρμογής των αντικειμενικών αξιών της χώρας.

ΣτΕ Ολομ. υπ' αριθμ. 4741/2014 με την οποία κρίθηκαν αντισυνταγματικές οι περικοπές των αποδοχών και των επιδομάτων των μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

ΣτΕ Ολομ. υπ' αριθμ. 2287-2290/2015 με τις οποίες κρίθηκαν αντίθετες προς το Σύνταγμα οι περικοπές κυρίων και επικουρικών συντάξεων που έγιναν με τις διατάξεις των Ν. 4051/2012 και Ν. 4093/2012.

ΣτΕ ΕΑ υπ' αριθμ. 59/2014 επί αίτησης αναστολής της εκτέλεσης κανονιστικών πράξεων ερειδόμενων στο άρθρο 21 § 5 Ν. 4052/2012 (όπως συμπληρώθηκε με τον Ν. 4093/2012) που θέσπισε, προς περιστολή των δημόσιων δαπανών για την υγεία, κατ' εφαρμογή του δεύτερου Μνημονίου, περιορισμούς στη συνταγογράφηση, μεταξύ των οποίων μηνιαίο όριο δαπάνης ανά ιατρό. Επειδή αυτό «δύναται να οδηγήσει σε υποβιβασμό του επιπέδου παροχής υπηρεσιών υγείας» και «κατόπιν σταθμίσεως αφενός του δημοσίου συμφέροντος που συνίσταται στη μείωση της δημόσιας δαπάνης για την υγεία και αφετέρου του δημοσίου συμφέροντος που επιβάλλει την αποτροπή πιθανολογούμενης βλάβης της υγείας των πολιτών», η ΕΑ δέχθηκε την αίτηση.

Αρειος Πάγος (ΑΠ)

ΑΠ υπ' αριθμ. 293/2014 (παραπ. στην Ολ.) με την οποία κρίθηκε αντισυνταγματικό το «έκτακτο ειδικό τέλος υπέρ του Δημοσίου στις ηλεκτροδοτούμενες για οικιστική ή εμπορική χρήση δομημένες επιφάνειες» (ΕΕΤΗΔΕ).

Κατ' άρθρ. 88 § 2 Συντ. Ειδικό Δικαστήριο (Μισθοδικείο)

Απόφαση υπ' αριθμ. 88/2013, με την οποία κρίθηκαν αντισυνταγματικές οι διατάξεις του Ν. 4093/2012 που εισήγαγαν νέα (τέταρτη) δραστική μείωση αποδοχών των δικαστών, με αναδρομική ισχύ και υποχρέωση επιστροφής αποδοχών που είχαν νομίμως εισπραχθεί.

Βουλή των Ελλήνων

Επιτροπή Αλήθειας Δημοσίου Χρέους, Προκαταρκτική Έκθεση, Ιούνιος 2015, διαθέσιμη σε:

<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%81%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%A0%CF%8C%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1%20%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%AE%CF%82%20%CE%91%CE%BB%CE%AE%CE%B8%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82%20%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%AF%CE%BF%CF%85%20%CE%A7%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82.pdf>

Αποφάσεις και Συστάσεις Διεθνών Οργάνων για την Ελλάδα

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Treaty Bodies

CEDAW, Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Concluding observations on the seventh periodic report of Greece adopted by the Committee at its fifty fourth session (11 February – 1 March 2013), CEDAW/C/GRC/CO/7, διαθέσιμο σε:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fGRC%2fCO%2f7&Lang=en.

Special Procedures

UN Special Rapporteur on the human rights of migrants, François Crépeau, Report Mission to Greece to the UN Human Rights Council 23rd Session, 17 April 2013 (A/HRC/23/46/Add.4), διαθέσιμο σε: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Migration/SRMigrants/Pages/CountryVisits.aspx>.

UN Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, Cephas Lumina, Report Mission to Greece (22–27 April 2013) to the UN Human Rights Council 25th Session, 11 March 2014 (A/HRC/25/50/Add.1), διαθέσιμο σε: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/118/82/PDF/G1411882.pdf?OpenElement>.

Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO)

Committee on Freedom of Association

Committee on Freedom of Association, 365th Report (November 2012), case 2820, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_193260.pdf.

Committee on the Application of Standards

Committee on the Application of Standards, 2014 Report (103rd ILC), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/103/reports/reports-to-the-conference/WCMS_235054/lang--en/index.htm.

Committee on the Application of Standards, 2013 Report (102nd ILC), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/102/reports/committee-reports/WCMS_216456/lang--en/index.htm.

Committee on the Application of Standards, 2011 Report (100th ILC), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/global/standards/WCMS_165970/lang--en/index.htm.

Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations

Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, 2015 Report, διαθέσιμο σε: [http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09661/09661\(2015-104-2\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09661/09661(2015-104-2).pdf).

Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, 2014 Report, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_235054.pdf.

Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, 2013 Report, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/102/reports/reports-submitted/WCMS_205472/lang--en/index.htm.

Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations 2012 Report, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/101stSession/reports/reports-submitted/WCMS_174843/lang--en/index.htm.

Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations 2011 Report, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/100thSession/reports/reports-submitted/WCMS_151556/lang--en/index.htm.

ILO's High Level Mission to Greece

ILO's High Level Mission to Greece, Report (November 2011), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/missionreport/wcms_170433.pdf.

Συμβούλιο της Ευρώπης

Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ)

Complaint 65/2011, General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece, διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1953177&Site=CM>.

Complaint 66/2011, General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece, διαθέσιμο σε: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC66Merits_en.pdf.

Complaint 76/2012, Federation of employed pensioners of Greece (IKA-ETAM) v. Greece, διαθέσιμο σε: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/complaints/CC76Merits_en.pdf.

Complaint 77/2012, Panhellenic Federation of Public Service Pensioners (POPS) v. Greece, διαθέσιμο σε: http://www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter/Complaints/CC77Merits_en.pdf.

Complaint 78/2012, Pensioners' Union of the Athens-Piraeus Electric Railways (I.S.A.P.) v. Greece, διαθέσιμο σε: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC78Merits_en.pdf.

Complaint 79/2012, Panhellenic Federation of pensioners of the Public Electricity Corporation (POS-DEI) v. Greece, διαθέσιμο σε: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC79Merits_en.pdf.

Complaint 80/2012, Pensioners' Union of the Agricultural Bank of Greece (ATE) v. Greece, διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2019321&Site=CM>.

ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα για την Ελλάδα, Ιανουάριος 2015, διαθέσιμα σε: http://nchr.gr/images/pdf/ektheseis_diethwn_eurwpaikwn_forewn/symvoulia_ths_eurwphs/ESCR/GreeceXX3_en.pdf.

Επιτροπή Υπουργών

Council of Europe, Committee of Ministers, Resolution CM/ResCSS(2013)21 on the application of the European Code of Social Security by Greece (Period from 1 July 2011 to 30 June 2012), adopted by the Committee of Ministers on 16 October 2013 at the 1181st meeting of the Ministers' Deputies, διαθέσιμο σε: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResCSS\(2013\)21&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D3](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResCSS(2013)21&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D3).

ΕCRI

ECRI Report on Greece, CRI(2015)1, διαθέσιμο σε: <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Greece/GRC-CbC-V-2015-001-ENG.pdf>.

Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

European Parliament, The impact of the crisis on fundamental rights across Member States of the EU Country Report on Greece, διαθέσιμο σε: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510014/IPOL_STU%282015%29510014_EN.pdf.

Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Θεσμών για τα δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΕΘΑΔ)

Ανοικτή επιστολή του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Δικτύου Εθνικών Θεσμών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κ. Alan Miller στον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ. José Manuel Barroso και τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κ. Mario Draghi (10.1.2014), βλ. ιδίως σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/DT%20Miller.pdf.

ΙΙΙ. ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Austerity measures and economic, social and cultural rights, E/2013/82 (7 May 2013), διαθέσιμο σε: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Development/RightsCrisis/E-2013-82_en.pdf.

Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the impact of the global economic and financial crises on the realization of all human rights and on possible actions to alleviate it, A/HRC/13/38 (18 February 2010), διαθέσιμο σε: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/13session/A-HRC-13-38.pdf>.

Συμβούλιο της Ευρώπης

Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης

Report, "State of democracy, human rights and rule of law in Europe", May 2014, (SG(2014)1- Final), διαθέσιμο σε: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/cdmsi/SG%282014%291-Final%20_en.pdf.

Κοινοβουλευτική συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης

Resolution 1651 (2009) on “Consequences of the global financial crisis”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17710&lang=en>.

Resolution 1673 (2009) on “The challenges of the financial crisis for the world economic institutions”, βλ. ιδίως: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/CDDH-DOCUMENTS/CDDH\(2015\)007_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/CDDH-DOCUMENTS/CDDH(2015)007_EN.pdf).

Resolution 1719 (2010) on “Women and the economic and financial crisis”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17841&lang=en> – Recommendation 1911 (2010) “Women and the economic and financial crisis”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=12585&Language=EN>.

Resolution 1718 (2010) on “The impact of the global economic crisis on migration in Europe”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17838&lang=en> – Recommendation 1910 (2010) “The impact of the global economic crisis on migration in Europe”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17835&lang=en>.

Resolution 1746 (2010) on “Democracy in Europe: crisis and perspectives”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17882&lang=en> – Recommendation 1928 (2010) on “Democracy in Europe: crisis and perspectives”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17885&lang=en>.

Resolution 1800 (2011) on “Combating poverty”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17974&lang=en>.

Resolution 1882 (2012) on “Decent pensions for all”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18348&lang=EN> – Recommendation 2000 (2012) on “Decent pensions for all”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18349&lang=EN>.

Resolution 1884 (2012) on “Austerity measures – a danger for democracy and social rights”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=18916&Language=EN>.

Resolution 1885 (2012) “The young generation sacrificed: social, economic and political implications of the financial crisis”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18918&lang=EN> – Recommendation 2002 (2012) “The young generation sacrificed: social, economic and political implications of the financial crisis”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18920&lang=EN>.

Resolution 1886 (2012) on “The impact of the economic crisis on local and regional authorities in Europe”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18919&lang=EN>.

Resolution 1946 (2013) on “Equal access to health care”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19991&lang=EN> – Recommendation 2020 (2013) on “Equal access to health care”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19996&lang=en>.

Resolution 1995 (2014) on “Ending child poverty in Europe”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20894&lang=en> – Recommendation 2044 (2014) on “Ending child poverty in Europe”, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=20895&Language=EN>.

Recommendation 2065 (2015), European institutions and human rights in Europe, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=21594&lang=fr>.

Resolution 2032 (2015) “Equality and the crisis” (28 January 2015), “Equality and the crisis” (28 January 2015). διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21530&lang=en>.

Resolution 2033 (2015), “Protection of the right to bargain collectively, including the right to strike”, (28 January 2015), διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=21535&lang=en>.

Επιτροπή Υπουργών

Recommendation CM/Rec(2014)1 of the Committee of Ministers to member States on the Council of Europe Charter on shared social responsibilities, διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2152069&Site=CM>.

Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Council of Europe, Commissioner for Human Rights, Issue Paper on *Safeguarding human rights in times of economic crisis*, November 2013, διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2392948&SecMode=1&DocId=2079144&Usage=2>.

Λοιπά όργανα

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Report on “*European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice*”, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2014/Rapport_2014_en.pdf

Congress of Local and Regional Authorities, Resolution 357 (2013) on “Local and regional authorities responding to the economic crisis”, διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2122337&Site=Congress> - Recommendation 340 (2013), on “Local and regional authorities responding to the economic crisis”, διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2122323&Site=COE>.

Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Resolution on “*The impact of the financial and economic crisis on human rights*” (18 April 2013), διαθέσιμο σε: <http://www.statewatch.org/news/2013/may/eu-ep-financial-crisis-human-rights.pdf>.

Resolution on “*Employment and social aspects of the role and operations of the Troika (ECB, Commission and IMF) with regard to euro area programme countries*” (13 March 2014), διαθέσιμο σε: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0240+0+DOC+XML+V0//EN>.

Resolution of on “*Impact of the economic crisis on gender equality and women’s rights*” (12 March 2013), διαθέσιμο σε: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0073+0+DOC+XML+V0//EN>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

European Commission, Synthesis report, “*The impact of the economic crisis on the situation of women and men and on gender equality policies*” (2012), διαθέσιμο σε: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130410_crisis_report_en.pdf.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Report on “*The European Union as a Community of values: safeguarding fundamental rights in times of crisis*” (2013), διαθέσιμο σε: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-safeguarding-fundamental-rights-in-crisis_en.pdf.

IV. Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΩΣ ΜΕΣΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΙΔΙΩΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η ΕΕΔΑ, ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, μεταξύ άλλων, εξετάζει την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, εκφέροντας σχετική γνώμη προς τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας και υποβάλλει συστάσεις και προτάσεις, για τη λήψη νομοθετικών, διοικητικών ή άλλων μέτρων που συμβάλλουν στη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Ν 2667/1998, άρθρο 1 παρ. 6 εδ. β' και ι').

Στο πλαίσιο αυτό, η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ έχει υιοθετήσει ομόφωνα, από το 2010, σειρά αποφάσεων και συστάσεων σχετικά με τον αρνητικό αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας στα δικαιώματα του ανθρώπου στην Ελλάδα⁹. Στα κείμενά της αυτά η ΕΕΔΑ διαπίστωσε τη ραγδαία και δραματική υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου του λαού και την αποδόμηση του Κοινωνικού Κράτους, που οδήγησαν σε εξαθλίωση μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, διέρρηξαν το κοινωνικό χάσμα, διέρρηξαν τον κοινωνικό ιστό, ενίσχυσαν ακραία και μισαλλόδοξα στοιχεία και κλόνισαν τους δημοκρατικούς θεσμούς.

Πέραν αυτού η ΕΕΔΑ επεσήμανε ότι, αφότου άρχισαν να λαμβάνονται τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν στο πλαίσιο του «μηχανισμού στήριξης», καμία αξιολόγηση των επιπτώσεών τους στα δικαιώματα του ανθρώπου δεν έχει πραγματοποιηθεί, σε διαβούλευση με τους ενδιαφερομένους φορείς¹⁰.

Με αφορμή τη διαπίστωση αυτή και με στόχο την εξειδίκευση των προτάσεών της, η ΕΕΔΑ¹¹ επισημαίνει τον τρόπο με τον οποίο η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου καθίσταται βασικό εργαλείο για την προστασία τους και περιγράφει βασικά χαρακτηριστικά της (B).

B. Η αναγκαιότητα της Ανάλυσης Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Γενικό πλαίσιο

Η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου δεν προβλέπεται ρητά στα διεθνή ή ευρωπαϊκά κείμενα δικαιωμάτων του ανθρώπου, όμως τείνει να καθιερωθεί σε διεθνές επίπεδο ως σημαντικό εργαλείο για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το 1979, ήδη, ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ είχε συστήσει στην (τότε) Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου να αναλογιστεί κατά πόσο είναι αναγκαίο να διατυπώνεται μία δήλωση για τις επιπτώσεις στα δικαιώματα του ανθρώπου ('a human rights impact statement'), όπως γίνεται για τις περιβαλλοντικές

⁹ Βλ. ΕΕΔΑ, *Απόφαση για την ανάγκη διαρκούς σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την άσκηση της στρατηγικής εξόδου της οικονομίας και της κοινωνίας από την κρίση του εξωτερικού χρέους* (Ιούνιος 2010), διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/EEDA_Oikonomiki_krisi.pdf, *Σύσταση ΕΕΔΑ: Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων* (Δεκέμβριος 2011), διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/EEDA_Krisi.pdf και *Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου* (Ιούνιος 2013), διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/metra.litotitas.eeda.pdf.

¹⁰ ΕΕΔΑ, *Σύσταση ΕΕΔΑ: "Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων"* (Δεκέμβριος 2011), *op. cit.* και *Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου* (2013), *op. cit.*, παρ. 63.

¹¹ Το ζήτημα της Ανάλυσης Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου έχει τύχει της ιδιαίτερης προσοχής των εθνικών θεσμών για τα δικαιώματα του ανθρώπου στην Ευρώπη (ΕΘΑΔ). Στην Διακήρυξη της Αθήνας του 2006 οι ευρωπαϊκοί θεσμοί δικαιωμάτων του ανθρώπου πρότειναν την ανάπτυξη ενός προτύπου για την ανάλυση των επιπτώσεων με βάση τη νομολογία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων (Athens Declaration 2006 (adopted at the Fourth Round Table of European National Human Rights Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights and the Council of Europe Commissioner for Human Rights, 27–28 September 2006), 20 Νοεμβρίου 2006, CommDH/NHRI(2006)10, διαθέσιμη σε [www.coe.int/t/commissioner/Source/CommDH-NHRI\(2006\)10_E.doc](http://www.coe.int/t/commissioner/Source/CommDH-NHRI(2006)10_E.doc), παρ. 4.

επιπτώσεις, πριν από την υλοποίηση συγκεκριμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων ή κατά το σχεδιασμό ενός γενικότερου αναπτυξιακού σχεδίου ή προγράμματος¹².

Αρκετά χρόνια αργότερα, στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 2 για τα μέτρα διεθνούς τεχνικής βοήθειας, η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Κοινωνικά, Οικονομικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα¹³ επισήμανε ότι τα όργανα του ΟΗΕ πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους την πρόταση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ για την διενέργεια ανάλυσης επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου σε σχέση με όλες τις μεγάλης κλίμακας αναπτυξιακές δραστηριότητες.

Στο ίδιο πνεύμα, με τη Διακήρυξη της Βιέννης της Παγκόσμιας Διάσκεψης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, του 1993, συστήθηκε σε όλα τα όργανα του ΟΗΕ να προβαίνουν σε εκτίμηση των επιπτώσεων των στρατηγικών τους και των πολιτικών τους στην απόλαυση των δικαιωμάτων του ανθρώπου¹⁴.

Έκτοτε, η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου έχει τύχει της ειδικής προσοχής σειράς οργάνων του ΟΗΕ. Η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 5 καλεί σε διενέργεια ελέγχου επιπτώσεων στα δικαιώματα του παιδιού πριν και μετά από την υιοθέτηση μέτρων που δυνητικά επηρεάζουν τα δικαιώματα του παιδιού. Μάλιστα κρίνει ότι μία τέτοια πρακτική πρέπει να εφαρμόζεται σε κάθε επίπεδο απόφασης και όσο το δυνατόν νωρίτερα κατά τον σχεδιασμό μίας πολιτικής¹⁵.

Ειδικοί Εισηγητές του ΟΗΕ έχουν επίσης συγκεκριμένα υπογραμμίσει τη σπουδαιότητα της ανάλυσης των επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου. Ήδη το 1998, η Ειδική Εισηγήτρια για το δικαίωμα στην εκπαίδευση, Katerina Tomasevski, επεσήμανε ότι θα πρέπει να διενεργείται έλεγχος των επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου των μακροοικονομικών πολιτικών πριν από την υιοθέτηση και εφαρμογή τους¹⁶. Από το 2007, μάλιστα, τρεις Ειδικοί Εισηγητές υιοθέτησαν εκθέσεις ειδικά για τις επιπτώσεις στα δικαιώματα του ανθρώπου στο τομέα αρμοδιότητάς τους. Πρόκειται για τον Ειδικό Εκπρόσωπο του Γενικού Γραμματέα των ΗΕ για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις επιχειρήσεις, τον Ειδικό Εισηγητή για το δικαίωμα στην υγεία και τον Ειδικό Εισηγητή για το δικαίωμα στην τροφή¹⁷.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στην αξιολόγηση επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου έχουν εστιάσει την προσοχή τους τόσο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) όσο και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ).

Το ΕΔΔΑ σε σειρά αποφάσεών του, εφαρμόζοντας την αρχή της αναλογικότητας κατά τον έλεγχο της συμβατότητας προς την ΕΣΔΑ περιορισμών σε δικαιώματα που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ, όπου αυτή επιτρέπει

¹² UN Secretary-General, Report of the Secretary General to the Commission, "Question of the Realization in All Countries of the Economic, Social and Cultural Rights Contained in the Universal Declaration of Human Rights and in the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and the Study of Special Problems which the Developing Countries Face in Their Efforts to Achieve these Rights," UN Doc. No. E/CN.4/1334 (1979), παρ. 314.

¹³ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *General Comment No. 2: International technical assistance measures (Art. 22 of the Covenant)*, 2 February 1990, E/1990/23, διαθέσιμο σε: <http://www.refworld.org/docid/47a7079f0.html> [accessed 26 May 2015], σημ. 8β.

¹⁴ Vienna Declaration and Programme of Action, Adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993, σημ. ΠΑ1.

¹⁵ Συγκεκριμένα προβλέπεται ότι κατά τον σχεδιασμό της νομοθεσίας και των πολιτικών σε κάθε επίπεδο διακυβέρνησης απαιτείται μία διαρκής διαδικασία εκτίμησης των επιπτώσεων στα δικαιώματα του παιδιού (πρόβλεψη των επιπτώσεων κάθε προτεινόμενου νόμου, πολιτικής ή κατανομής πόρων που επηρεάζει τα παιδιά και την απόλαυση των δικαιωμάτων τους) και αξιολόγησης των επιπτώσεων στα δικαιώματα του παιδιού (αξιολόγηση των πραγματικών επιπτώσεων από την εφαρμογή τους). Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 5 (2003), General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6)*, CRC/GC/2003/5, 27 Νοεμβρίου 2003, διαθέσιμο σε: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G03/455/14/PDF/G0345514.pdf?OpenElement>, παρ. 45-47.

¹⁶ Katerina Tomasevski, UN Special Rapporteur on the right to education, Background Paper submitted by Ms. Katarina Tomasevski, UN Doc. No. E/C.12/1998/18 (November 30, 1998), παρ. 10.

¹⁷ Olivier De Schutter, Report of the Special Rapporteur on the Right to Food: Guiding Principles on Human Rights Impact Assessments of Trade and Investment Agreements, UN Doc. No. A/HRC/19/59/Add.5 (2011), σελ. 9-11, Paul Hunt, UN Special Rapporteur on the right to the enjoyment of the highest attainable standard of health, Interim Report to the General Assembly, UN Doc. No. A/62/214 (2007), παρ. 37, John Ruggie, UN Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises, Human Rights Impact Assessment – Resolving Key Methodological Questions, UN Doc. No. A/HRC/4/74 (2007).

περιορισμούς, εξετάζει κατά πόσο τηρήθηκε η αρχή αυτή από τις αρμόδιες αρχές των κρατών κατά τη θέσπιση και εφαρμογή μέτρων που συνεπάγονται επεμβάσεις σε τέτοια δικαιώματα¹⁸.

Το ΔΕΕ ελέγχει τη νομιμότητα της δράσης, τόσο των κρατών μελών όσο και των θεσμών της ΕΕ, σε κάθε τομέα που εμπίπτει στο δίκαιο της ΕΕ, μεταξύ άλλων, και βάσει της αρχής της αναλογικότητας. Πρόκειται για θεμελιώδη γενική αρχή του δικαίου της ΕΕ που διαμόρφωσε η νομολογία του ΔΕΕ, η οποία ήδη διατυπώνεται στις Συνθήκες (άρθρα 5 και 12 ΣυνθΕΕ, 69 και 296 ΣυνθΛΕΕ) και στο συνημμένο στη Συνθήκη της Λισαβόνας Πρωτόκολλο «για την επικουρικότητα και την αναλογικότητα», σε ό,τι αφορά τη δράση των θεσμών της ΕΕ. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Χάρτης ΕΕ), που δεσμεύει τόσο τους θεσμούς και τα όργανα της ΕΕ όσο και τα κράτη μέλη, εξαρτά τη νομιμότητα οποιουδήποτε περιορισμού θεμελιώδους δικαιώματος, εφόσον αυτός καταρχήν επιτρέπεται, μεταξύ άλλων, και από την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 52 παρ. 1). Επίσης απαιτεί την τήρηση της αρχής αυτής κατά την επιβολή ποινικών κυρώσεων (άρθρο 49 παρ. 3). Την τήρηση της αρχής αυτής απαιτούν και διατάξεις του παράγωγου δικαίου, όπως διατάξεις Οδηγιών, μεταξύ των οποίων και κοινωνικών Οδηγιών, στις περιπτώσεις που επιτρέπονται αποκλίσεις από δικαίωμα που θεσπίζει το συγκεκριμένο κείμενο του παράγωγου δικαίου. Η αρχή αυτή απαιτεί κάθε δράση να υπηρετεί πράγματι ένα νόμιμο σκοπό και να μην υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο. Κατά την εφαρμογή της, αποτιμώνται οι συνέπειες του συγκεκριμένου μέτρου, ώστε να κριθεί κατά πόσο, αντ'αυτού, θα μπορούσαν να ληφθούν άλλα, λιγότερο επαχθή μέτρα. Πλούσια είναι η νομολογία του ΔΕΕ με την οποία εφαρμόζεται αυτή η αρχή όσον αφορά πράξεις των κρατών μελών και των θεσμών της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων και πράξεων που άπτονται θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας κατά την κρίση περί νομιμότητας πράξης θεσμών της ΕΕ παρέχει η προδικαστική απόφαση του ΔΕΕ στις υποθέσεις *Schecke και Eifert*. Με την απόφαση αυτή το ΔΕΕ, κήρυξε ανίσχυρες διατάξεις κανονισμών της ΕΕ, λόγω αντίθεσής τους προς τον Χάρτη ΕΕ. Ειδικότερα, έκρινε ότι οι διατάξεις αυτές επέφεραν δυσανάλογο περιορισμό στα δικαιώματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής (άρθρα 8 και 7 Χάρτη) και άσκησε κριτική στο Συμβούλιο και την Επιτροπή για τη μη εκτίμηση, πριν από την υιοθέτηση των Κανονισμών, των επιπτώσεών τους στα δικαιώματα του ανθρώπου¹⁹.

Ανταποκρινόμενη στις προαναφερόμενες απαιτήσεις, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο της Στρατηγικής για την αποτελεσματική εφαρμογή του Χάρτη ΕΕ που υιοθέτησε στις 19 Οκτωβρίου 2010²⁰, προέβλεψε ότι κατά την εκτίμηση των επιπτώσεων που συνοδεύουν τις προτάσεις της, εξετάζονται και οι επιπτώσεις τους στα θεμελιώδη δικαιώματα. Προς τον σκοπό αυτόν, η Επιτροπή εξέδωσε το 2011 οδηγίες, ώστε να λαμβάνονται υπόψη τα θεμελιώδη δικαιώματα στις εκθέσεις επιπτώσεων που συντάσσει²¹, ενώ κατά το τελευταίο διάστημα παρατηρείται γενική τάση ενίσχυσης της εκτίμησης των επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου στο πλαίσιο της ΕΕ²².

¹⁸ *W κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 8 Ιουλίου 1997, *Ciliz κατά Ολλανδίας*, 11 Ιουλίου 2000, *Hatton και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 8 Ιουλίου 2003, *Chapman, Beard, Jane Smith, Lee και Coster κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 18 Ιανουαρίου 2001 και *Giacomelli κατά Ιταλίας*, 2 Νοεμβρίου 2006.

¹⁹ ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2011, *Schecke και Eifert*, C-92/09 και C-93/09, Συλλ. 2011., I-11063 σκ. 81 και 83.

²⁰ Συγκεκριμένα προβλέπεται: «Η εκτίμηση των επιπτώσεων πρέπει να χρησιμεύει για να προσδιορίζονται τα ενδεχομένως θιγόμενα θεμελιώδη δικαιώματα, ο βαθμός παρέμβασης στο αντίστοιχο δικαίωμα και η ανάγκη και η αναλογικότητα της παρέμβασης αυτής όσον αφορά τις επιλογές δράσης και τους επιδιωκόμενους στόχους. Ωστόσο, κατά την εκτίμηση των επιπτώσεων δεν εξετάζεται από νομική άποψη η συμμόρφωση του σχεδίου δράσης προς τα θεμελιώδη δικαιώματα. Η εξέταση αυτή πραγματοποιείται μεταγενέστερα, βάσει συγκεκριμένου σχεδίου πράξης. Οι κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά την εκτίμηση των επιπτώσεων προσδιορίζουν, για κάθε στάδιο της εκτίμησης, πώς πρέπει να ληφθούν υπόψη τα θεμελιώδη δικαιώματα. Η Επιτροπή θα εξακολουθήσει να εφαρμόζει τη γενική προσέγγισή της όσον αφορά την πραγματοποίηση της εκτίμησης των επιπτώσεων, ενισχύοντας παράλληλα την εκτίμηση των επιπτώσεων στα θεμελιώδη δικαιώματα». Ανακοίνωση της Επιτροπής, Στρατηγική για την αποτελεσματική εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων από την Ευρωπαϊκή Ένωση, διαθέσιμη σε: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0573:EL:NOT>.

²¹ Commission Staff Working Paper, Operational Guidance on taking account of Fundamental Rights in Commission Impact Assessments, Brussels, 6.5.2011 SEC(2011) 567 final, διαθέσιμο σε: http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/key_docs/docs/sec_2011_0567_en.pdf.

²² Στην ανάλυση επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου αναφέρονται: Joint Communication of the European Commission and High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy on Human Rights and Democracy at the Heart of EU External Action – Towards a More Effective Approach, COM(2011)886 final. 2011), διαθέσιμο σε: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0886:FIN:EN:PDF> 2012 EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy, of 25 June 2012, Luxembourg, 25 June 2012, 11855/12, διαθέσιμο σε: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/131181.pdf, Joint Communication by the European

Με την ίδια έννοια απαιτεί την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας και το ελληνικό Σύνταγμα (άρθρο 25 παρ. 1), στις περιπτώσεις στις οποίες το ίδιο επιτρέπει περιορισμό συγκεκριμένου συνταγματικού δικαιώματος

Όπως έχει μάλιστα επισημάνει και ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής, θεματοφύλακας της χρηστής διοίκησης στην ΕΕ, δεν μπορεί να υπάρξει χρηστή διοίκηση χωρίς σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και κατά συνέπεια οι θεσμοί και τα όργανα της ΕΕ οφείλουν πάντα να εξετάζουν τη συμβατότητα των δράσεών τους με τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις πιθανές επιπτώσεις των δράσεών τους στα θεμελιώδη δικαιώματα²³.

Η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου καθίσταται επομένως υποχρέωση τόσο των κρατών όσο και των θεσμών και οργάνων της ΕΕ.

Η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου στο πλαίσιο των μέτρων λιτότητας

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης η αξιολόγηση των επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας στα δικαιώματα του ανθρώπου αποκτά βαρύνουσα σημασία. Άλλωστε, σειρά διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων, καθώς και πρόσφατα η Ολομέλεια του ΣτΕ (βλ. πιο κάτω), έχουν υπογραμμίσει εμφατικά την αναγκαιότητα της εκτίμησης των επιπτώσεων τέτοιων μέτρων στα δικαιώματα του ανθρώπου²⁴.

Σε ειδική έκθεσή της, η Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ για την ακραία φτώχεια και τα δικαιώματα του ανθρώπου²⁵, συνέστησε την ανάλυση επιπτώσεων μέτρων και πολιτικών στα Δικαιώματα του Ανθρώπου ως βασικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των συνεπειών της οικονομικής κρίσης και της λιτότητας στα δικαιώματα του ανθρώπου.

Το 2012, η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα κάλεσε με ανοικτή επιστολή της τα Κράτη-μέλη στο Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα να λαμβάνουν υπόψη τους τις απορρέουσες από αυτό υποχρεώσεις κατά το σχεδιασμό πολιτικών και την υιοθέτηση διεθνών και περιφερειακών προγραμμάτων για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής και οικονομικής κρίσης²⁶.

Προσπάθειες για την ένταξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην σφαίρα της ανάπτυξης και της οικονομίας, μέσω του ελέγχου επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου έχει καταβάλει και ο Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του ανθρώπου, όπως προκύπτει και από την τελευταία Ετήσια Έκθεσή του (Δεκέμβριος 2013-Δεκέμβριος 2014)²⁷.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στο Ψήφισμα 2032 (2015) «Ισότητα και κρίση», η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης καλεί τα κράτη να διενεργούν έλεγχο των επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου και την ισότητα, σε συνεργασία με τους εθνικούς θεσμούς για τα δικαιώματα του ανθρώπου, όταν

Commission and the High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy to the European Parliament and the Council, Action Plan on Human Rights and Democracy (2015-2019) - "Keeping human rights at the heart of the EU agenda", Brussels, 28.4.2015 JOIN(2015) 16 final, διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/joint-communication-ap-human-rights-and-democracy_en.pdf.

²³ Η υπόθεση αφορούσε το κατά πόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όφειλε να διεξάγει ανάλυση επιπτώσεων στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη συμφωνίας ελεύθερων συναλλαγών με το Βιετνάμ. Draft recommendation of the European Ombudsman in the inquiry into complaint 1409/2014/JN against the European Commission, διαθέσιμο σε: http://www.ombudsman.europa.eu/cases/draftrecommendation.faces/en/59398/html.bookmark#_ftn8, παρ. 21.

²⁴ Στην αναγκαιότητα συστηματικής και τακτικής εκ των προτέρων αξιολόγησης της επίδρασης στα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των μέτρων που προτείνονται στο πλαίσιο των πακέτων λιτότητας στην Ελλάδα αναφέρεται ρητά στην ανοικτή επιστολή του προς τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής τράπεζας ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικτύου Εθνικών Θεσμών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΔΕΘΑΔ-ENNHRI), κ. Allan Miller. Στην επιστολή επισημαίνεται επίσης η αναγκαιότητα συμμετοχής ειδικών στα ανθρώπινα δικαιώματα στη διαδικασία λήψης μακρο-οικονομικών αποφάσεων.

²⁵ Μάλιστα τονίζει ότι τα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν ότι το προσωπικό σε νευραλγικές θέσεις της Διοίκησης έχει εκπαιδευτεί και διαθέτει ικανότητες ανάλυσης ώστε να εκτιμά τις επιπτώσεις των αποφάσεών του στα δικαιώματα του ανθρώπου. Τα κράτη οφείλουν επίσης να θεσμοθετούν μηχανισμούς για τον συντονισμό της επικοινωνίας και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των διαφόρων κρατικών υπηρεσιών σε ζητήματα δικαιωμάτων του ανθρώπου. Report of the Independent Expert on the question of human rights and extreme poverty, Ms. Maria Magdalena Sepúlveda Carmona on the human rights based approach to recovery from the global economic and financial crises, with a focus on those living in poverty, A/HRC/17/34-, παρ. 87. Βλ. και Addendum to Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights, Ms. Magdalena Sepúlveda Carmona, Summary of activities of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights, 2008-2014*, παρ. 26 επ.

²⁶ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, CESCR/48th/SP/MAB/SW, διαθέσιμο σε: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/LetterCESCRtoSP16.05.12.pdf>.

²⁷ Annual report of the United Nations- High Commissioner for Human Rights A/HRC/28/3, παρ. 65.

αναπτύσσουν οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές για την αντιμετώπιση της κρίσης²⁸. Συγκεκριμένα, δε, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση ζητά από τα Κράτη να διενεργούν κοινοβουλευτικό έλεγχο των κυβερνητικών δράσεων για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, εστιάζοντάς τον στην εκτίμηση των επιπτώσεών τους στα δικαιώματα του ανθρώπου και την ισότητα, στις περιπτώσεις που δεν έχει ήδη διενεργηθεί τέτοιος έλεγχος.

Αντίστοιχο κάλεσμα περιέχεται και στο Ψήφισμα 1884 (2012) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης «Μέτρα λιτότητας - κίνδυνος για τη δημοκρατία και τα κοινωνικά δικαιώματα». Τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης καλούνται να εξετάσουν προσεκτικά τις βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες επιπτώσεις των προγραμμάτων λιτότητας στις δημοκρατικές διαδικασίες, τα κοινωνικά δικαιώματα, τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και τις κοινωνικές υπηρεσίες²⁹.

Ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης, στο θεματικό έγγραφο *Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε περιόδους οικονομικής κρίσης*, αναλύει διεξοδικά την ανάγκη διενέργειας συστηματικών εκ των προτέρων και εκ των υστέρων αξιολογήσεων των επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου και την ισότητα, σε κάθε στάδιο του κύκλου πολιτικής, ώστε να εντοπιστούν οι συνέπειες των πολιτικών λιτότητας στην κοινωνία και να παρακινηθούν οι διαμορφωτές πολιτικής να αποτρέψουν τη δημιουργία διακρίσεων³⁰.

Μάλιστα στο εν λόγω θεματικό έγγραφο ο Επίτροπος παρατηρεί ότι, ενώ η ΕΕ και το ΔΝΤ πραγματοποιούν ετήσιες οικονομικές αξιολογήσεις των κρατών προκειμένου να εξακριβώσουν τη συμμόρφωση αυτών σε δημοσιονομικούς κανόνες, δεν υπάρχει αντίστοιχη πρόβλεψη για τη συστηματική παρακολούθηση των συνεπειών της οικονομικής πολιτικής στα δικαιώματα του ανθρώπου³¹.

Προς την ίδια κατεύθυνση, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο ψήφισμά του για τις επιπτώσεις της δημοσιονομικής και οικονομικής κρίσης στα δικαιώματα του ανθρώπου³², επισημαίνει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις διατάξεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την εκτίμηση του αντικτύπου των νομοθετικών και άλλων προτάσεών της, των εκτελεστικών μέτρων και των εμπορικών και επενδυτικών συμφωνιών που έχουν σημαντικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Στο Ψήφισμά του της 13ης Μαρτίου 2014 σχετικά με τις πτυχές της απασχόλησης και τις κοινωνικές πτυχές του ρόλου και των εργασιών της Τρόικας (ΕΚΤ, Επιτροπή και ΔΝΤ) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής (2014/2007(INI)), το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκφράζει τη λύπη του για το γεγονός ότι τα εν λόγω προγράμματα σχεδιάστηκαν χωρίς πρόβλεψη επαρκών μέσων για την εκτίμηση των συνεπειών τους³³. Εκφράζει επίσης δυσαρέσκεια για το γεγονός ότι οι όροι που επιβλήθηκαν για τη χρηματοδοτική συνδρομή έθεσαν σε κίνδυνο τους κοινωνικούς

²⁸ Resolution 2032 (2015) Final version, Equality and the crisis, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21530&lang=en>, σημ. 7.2.

²⁹ Resolution 1884 (2012), 26 June 2012, "Austerity measures – a danger for democracy and social rights", διαθέσιμο σε: <http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=18916&Language=EN>.

³⁰ Στο ίδιο έγγραφο συνιστάται και η διεξαγωγή συστηματικού ελέγχου των μέτρων που αφορούν τον προϋπολογισμό και τη δημοσιονομική πολιτική με βάση τα δικαιώματα του ανθρώπου: Θεματικό Έγγραφο του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, «Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε περιόδους οικονομικής κρίσης», CommDH/IssuePaper(2014)2, διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2530000&SecMode=1&DocId=2099370&Usage=2>, σελ. 38 επ. Μάλιστα, ο Επίτροπος επανήλθε πρόσφατα στην αναγκαιότητα για ανάλυση των επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου κατά την κατάρτιση των προϋπολογισμών σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, ώστε τα μέτρα λιτότητας να μην πλήττουν δυσανάλογα τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Putting human rights into practice at the local and regional level, Speech by Nils Muižnieks Council of Europe Commissioner for Human Rights, Focusing on Human Rights: International Implementation Forum for Local and Regional Authorities Graz, 28 May 2015, CommDH/Speech(2015)4, διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2758021&SecMode=1&DocId=2276454&Usage=2>.

³¹ *Ibid.*, σελ. 37.

³² European Parliament resolution of 18 April 2013 on the impact of the financial and economic crisis on human rights (2012/2136(INI)), διαθέσιμη σε: [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2012/2136\(INI\)](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2012/2136(INI)), παρ. 11.

³³ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 13ης Μαρτίου 2014 σχετικά με τις πτυχές της απασχόλησης και τις κοινωνικές πτυχές του ρόλου και των εργασιών της Τρόικας (ΕΚΤ, Επιτροπή και ΔΝΤ) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής (2014/2007(INI)), διαθέσιμο σε: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0240+0+DOC+XML+V0//EL>, παρ. 3.

στόχους της ΕΕ. Τα μέτρα είναι ιδιαίτερα επαχθή, ιδίως επειδή η επιδείνωση της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης δεν διαγνώστηκε εγκαίρως, καθώς έπρεπε να υλοποιηθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα και δεν διενεργήθηκαν κατάλληλες αξιολογήσεις του αντικτύπου τους, και ιδίως του διανεμητικού αντικτύπου τους σε διάφορες ομάδες της κοινωνίας³⁴.

Διαπιστώσεις εθνικών, διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων για την Ελλάδα

Σε ό,τι αφορά την χώρα μας³⁵, η διενέργεια ανάλυσης των επιπτώσεων των μέτρων για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στα δικαιώματα του ανθρώπου καθίσταται ιδιαίτερα αναγκαία.

Σε πρόσφατες αποφάσεις της η Ολομέλεια του ΣτΕ τονίζει την αναγκαιότητα «ειδικής, εμπειριστατωμένης και επιστημονικά τεκμηριωμένης μελέτης» για τη στάθμιση των επιπτώσεων μέτρων (σ.σ. των περικοπών των συντάξεων) στο βιοτικό επίπεδο των πληττομένων προσώπων, ώστε να μη θίγεται «ο συνταγματικός πυρήνας του κοινωνικοασφαλιστικού δικαιώματος», που συνίσταται στη «χορήγηση στον συνταξιούχο παροχών τέτοιων που να του επιτρέπουν να διαβιώνει με αξιοπρέπεια»³⁶.

Το έλλειμμα που παρατηρείται σε ό,τι αφορά την εκτίμηση των επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου, αποτελεί διαπίστωση και ευρωπαϊκών και διεθνών ελεγκτικών οργάνων, ειδικά σε ό,τι αφορά τα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής που έλαβε το κράτος.

Η Επιτροπή Εφαρμογής των Διεθνών Προτύπων της ΔΟΕ ζήτησε ήδη από το 2011 από την ελληνική κυβέρνηση να εντείνει τις προσπάθειές της και να προχωρήσει σε πλήρη και ειλικρινή διάλογο με τους κοινωνικούς εταίρους, προς επανεξέταση των μέτρων λιτότητας που έλαβε ή σχεδιάζει, επανεκτιμώντας τις

³⁴ *Ibid.*, παρ. 4.

³⁵ Σημειώνεται ότι στη χώρα μας υφίσταται νομοθεσία σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων κανονιστικών ρυθμίσεων. Ο Ν 4048/2012 (ΦΕΚ 34/Α/23.2.2012) συγκεκριμένα ρυθμίζει ζητήματα σχετικά με τη *Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης*. Στις 16.7.2010, είχε επέλθει τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής (άρθρο 85 παρ. 3) (Περί δημοσίευσης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως αποφάσεως της Ολομέλειας της Βουλής «Για την τροποποίηση διατάξεων του Κανονισμού της Βουλής (Μέρος Κοινοβουλευτικό και Μέρος Β΄)-ΦΕΚ 139Α'/10.8.2010), με την οποία προβλέφθηκε ότι «τα νομοσχέδια συνοδεύονται, επίσης, υποχρεωτικά, από έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης και από έκθεση επί της δημόσιας διαβούλευσης που έχει προηγηθεί της κατάθεσής τους. Έκθεση αξιολόγησης και έκθεση δημόσιας διαβούλευσης δεν απαιτούνται εάν το νομοσχέδιο emπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των ειδικών νομοθετικών διαδικασιών των άρθρων 111–112 και 114–123 ή εάν το νομοσχέδιο έχει χαρακτηριστεί από την Κυβέρνηση κατεπείγον. Στην τελευταία περίπτωση απαιτείται να συνοδεύεται από συνοπτική έκθεση αξιολόγησης». Άλλωστε, με γνώμονα την αρχή της καλής νομοθέτησης, το 2006 προβλέφθηκε με εγκύκλιο του Πρωθυπουργού, αφενός, η αξιολόγηση των συνεπειών των ρυθμίσεων και κυρίως των οικονομικών και κοινωνικών, καθώς και των συνεπειών στο περιβάλλον, και αφετέρου, η σύνταξη «Έκθεση Αξιολόγησης Αποτελεσμάτων Εφαρμογής» με βάση τα δεδομένα που προκύπτουν από την εφαρμογή της διάταξης μετά την πάροδο έτους από τη θέση σε ισχύ των διατάξεων νόμου (*Νομοθετική πολιτική και αξιολόγηση ποιότητας και αποτελεσματικότητας νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων*, Αθήνα, 18 Ιουλίου 2006 Αρ. Πρωτ.: Υ190, διαθέσιμη σε: http://www.ggk.gov.gr/wp-content/uploads/2010/02/Egkiklios_kanonistikis_metarruthmisi.pdf).

³⁶ Πρόκειται για τις ΣτΕ Ολομ. υπ' αριθμ. 2287-2290/2015 με τις οποίες κρίθηκαν αντίθετες προς το Σύνταγμα οι περικοπές κυρίων και επικουρικών συντάξεων που έγιναν με τις διατάξεις των νόμων 4051/2012 και 4093/2012. Το ΣτΕ έκρινε ότι: «Σε κάθε δε περίπτωση, η περικοπή των συντάξεων δεν μπορεί να παραβιάζει αυτό που αποτελεί, κατά τα ανωτέρω, τον συνταγματικό πυρήνα του κοινωνικοασφαλιστικού δικαιώματος, τη χορήγηση δηλαδή στον συνταξιούχο παροχών τέτοιων που να του επιτρέπουν να διαβιώνει με αξιοπρέπεια, εξασφαλίζοντας τους όρους όχι μόνο της φυσικής του υποστάσεως (διατροφή, ένδυση, στέγαση, βασικά οικιακά αγαθά, θέρμανση, υγιεινή και ιατρική περίθαλψη όλων των βαθμίδων), αλλά και της συμμετοχής του στην κοινωνική ζωή με τρόπο που δεν αφίσταται, πάντως, ουσιωδώς από τις αντίστοιχες συνθήκες του εργασιακού του βίου (πρβλ. απόφαση του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας της 9.2.2010, -1 BvL 1/09-, -1 BvL 3/09-, -1 BvL 4/09-, ιδίως Rn. 135). Προκειμένου, εξ άλλου, να ανταποκριθεί στις εν λόγω δεσμεύσεις του και να μην υπερβεί τα όρια που χαράσσει το Σύνταγμα, ο νομοθέτης, όταν λαμβάνει μέτρα συνιστάμενα, κατά τα ανωτέρω, σε περικοπή συνταξιοδοτικών παροχών, οφείλει, εν όψει και της γενικότερης υποχρέωσής του για «προγραμματισμό και συντονισμό της οικονομικής δραστηριότητας για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης» (ανωτ. άρθρο 106 παρ. 1 του Συντάγματος), να έχει προβεί σε ειδική, εμπειριστατωμένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη μελέτη, από την οποία να προκύπτει αφ' ενός μεν ότι τα συγκεκριμένα μέτρα είναι πράγματι πρόσφορα αλλά και αναγκαία για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος βιωσιμότητας των φορέων κοινωνικής ασφαλίσεως, εν όψει και των παραγόντων που το προκάλεσαν, έτσι ώστε η λήψη των μέτρων αυτών να είναι σύμφωνη με τις πιο πάνω συνταγματικές αρχές της αναλογικότητας και της ισότητας στα δημόσια βάρη, αφ' ετέρου δε ότι οι επιπτώσεις από τα μέτρα αυτά στο βιοτικό επίπεδο των πληττομένων προσώπων, συνδυαζόμενες με άλλα τυχόν ληφθέντα μέτρα (φορολογικά κ.ά.), αλλά και με το σύνολο των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών της δεδομένης συγκυρίας, δεν έχουν, αθροιστικά λαμβανόμενες, αποτέλεσμα τέτοιο που να οδηγεί σε ανεπίτρεπτη, κατά τα προεκτεθέντα, παραβίαση του πυρήνα του συνταγματικού δικαιώματος σε κοινωνική ασφάλιση. Με δεδομένο, άλλωστε, τον κατ' εξοχήν πολύπλοκο και τεχνικό χαρακτήρα των σχετικών ζητημάτων, η έλλειψη τέτοιας μελέτης, και μάλιστα διατυπωμένης με τρόπο κατανοητό και ελέγξιμο από το δικαστή κατά τις βασικές της θέσεις, θα καθιστούσε κατ' ουσίαν ανέφικτο το δικαστικό έλεγχο των οικείων νομοθετικών μέτρων από τις ανωτέρω συνταγματικές απόψεις. Έλεγχο, ο οποίος να μην δεν εκτείνεται στην ορθότητα των πολιτικών εκτιμήσεων και επιλογών, οφείλει όμως, ως προς το αντικείμενό του, την τήρηση δηλαδή των συνταγματικών υποχρεώσεων του νομοθέτη, να ασκείται με ουσιαστικό και αποτελεσματικό τρόπο».

επιπτώσεις των μέτρων που ελήφθησαν ή επρόκειτο να ληφθούν, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι συμβατικές υποχρεώσεις της χώρας λαμβάνονται πλήρως υπόψη κατά τις μελλοντικές δράσεις³⁷. Ανάλογες συστάσεις έχει απευθύνει και η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων για την Εφαρμογή των Συμβάσεων και Συστάσεων της ΔΟΕ³⁸ και πολύ πρόσφατα, παραπέμποντας και στην σχετική απόφαση της ΕΕΔΑ³⁹. Η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων έχει, ιδίως, ζητήσει από την Ελλάδα να παράσχει στοιχεία σχετικά με την ανάλυση, από την Εθνική Διαχειριστική Αρχή, των κοινωνικών επιπτώσεων των περικοπών σε παροχές κοινωνικής ασφάλειας⁴⁰ και να προβεί σε εκ των υστέρων εξέταση της επίδρασης των οικονομικών μεταρρυθμίσεων και των πολιτικών διαρκούς λιτότητας στην αύξηση της φτώχειας⁴¹. Η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων καλεί την Ελλάδα να λάβει χωρίς καθυστέρηση τα απαραίτητα μέτρα, σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους και την Συνήγορο του Πολίτη, προκειμένου να αξιολογήσει την επίδραση των μέτρων λιτότητας στην ισότητα των ευκαιριών και στην ίση μεταχείριση, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα, με σκοπό την αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω φύλου σε σχέση με την πρόσβαση στην εργασία, την απασχόληση καθώς και τους όρους εργασίας και ασφάλειας της εργασίας. Επίσης ζητεί η εκτίμηση των επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας να αφορά και την εργασιακή κατάσταση των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, όπως οι Ρομά και οι Μουσουλμάνοι, καθώς και των αλλοδαπών εργαζομένων που είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης⁴².

Έμφαση στην ανάλυση των επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας δόθηκε και από την Υψηλού Επιπέδου Αποστολή (ΥΕΑ) της ΔΟΕ, η οποία επισκέφθηκε την Ελλάδα το Σεπτέμβριο 2011 και σημείωσε ότι η Κυβέρνηση δεν έλαβε μέτρα για την εκτίμηση της επίδρασης των μέτρων που υιοθετήθηκαν, επισημαίνοντας ότι «μηχανισμός για την συλλογή στοιχείων σχετικά με την επίδραση των μέτρων απλώς δεν υπήρχε»⁴³.

Στην έκθεση του για την Ελλάδα, ο Ανεξάρτητος Εμπειρογνώμονας του ΟΗΕ για τις επιδράσεις του εξωτερικού χρέους και των λοιπών διεθνών οικονομικών υποχρεώσεων των κρατών στην πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ιδίως των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών, κ. Cephias Lumina, συνέστησε στην Ελλάδα την διενέργεια Ανάλυσης των επιπτώσεων του προγράμματος προσαρμογής στα δικαιώματα του ανθρώπου, με στόχο την οριοθέτηση των αρνητικών επιπτώσεων του και τη χάραξη των απαραίτητων πολιτικών για την αντιμετώπισή τους⁴⁴.

Το ίδιο έπραξε και η Επιτροπή ελέγχου της εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης για την εξάλειψη κάθε μορφής διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW), στις τελευταίες Καταληκτικές Παρατηρήσεις της για την Ελλάδα. Συγκεκριμένα συνέστησε μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης, μεταξύ των οποίων και τη δημιουργία μηχανισμού για την αξιολόγηση των επιπτώσεων των μέτρων που υιοθετούνται. Επεσήμανε, δε,

³⁷ Βλ. Individual cases/49- 18 Part II/72, διαθέσιμες σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_165970.pdf. Και πρόσφατα η Επιτροπή επεσήμανε την αναγκαιότητα για εκτίμηση των επιπτώσεων των πολιτικών λιτότητας στην αύξηση της φτώχειας και ιδίως της παιδικής, καθώς και στη βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Individual cases/ 23-24 και 13 Part II/86, διαθέσιμες σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_320613.pdf.

³⁸ International Labour Conference, 102nd Session, 2013, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, ILC.102/III(1A), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_205472.pdf, ιδίως σελ. 469 για την επίδραση των μέτρων στις γυναίκες, σελ. 680, σελ. 765 για την επίδραση στη φτώχεια, σελ. 766 βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

³⁹ International Labour Conference, 104th Session, 2015, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, ILC.104/III(1A), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_343022.pdf, σελ. 258.

⁴⁰ Observation (CEACR) - adopted 2014, published 104th ILC session (2015), Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102) - Greece (Ratification: 1955), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0:NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3191959.

⁴¹ Observation (CEACR) - adopted 2013, published 103rd ILC session (2014), Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102) - Greece (Ratification: 1955), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0:NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3150771.

⁴² *Ibid.*, σελ. 258 και 460.

⁴³ *ILO High Level Mission to Greece, Report (November 2011), op. cit.*, παρ. 142. Η Κυβέρνηση δήλωσε στην ΥΕΑ ότι περί το 20% του πληθυσμού αντιμετώπιζε, τότε, τον κίνδυνο της φτώχειας, αλλά «δεν είχε την ευκαιρία, στις συναντήσεις με την Τρόικα, να συζητήσει τις επιπτώσεις των κοινωνικο-ασφαλιστικών μεταρρυθμίσεων στην εξάπλωση της φτώχειας», ούτε «τις επιπτώσεις των σχετικών με τη φορολογία, τις αμοιβές και την εργασία πολιτικών στη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος». Βλ. επίσης παρ 281 για τους ευάλωτους εργαζόμενους και 307 για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις.

⁴⁴ UN Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, Cephias Lumina, in his Report *Mission to Greece* (22-27 April 2013), to the UN Human Rights Council 25th Session, 7 March 2014 (A/HRC/25/50/Add.1), σημ. 92 d.

ότι «δεδομένης της σοβαρότητας της κατάστασης και της έλλειψης προσέγγισης των παρόντων μέτρων για την κρίση εντός του Κράτους με ευαισθησία στη διάσταση του φύλου, η Επιτροπή συνιστά τη συνεργασία όλων των σημαντικών φορέων χάραξης πολιτικής στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΔΝΤ, για τη δημιουργία ενός παρατηρητηρίου για την πλήρη εκτίμηση της επίδρασης στις γυναίκες του πλήθους μέτρων που λαμβάνονται κατά την οικονομική και δημοσιονομική κρίση»^{45,46}.

Στο ίδιο πνεύμα, και η Επιτροπή ελέγχου της εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στις τελευταίες Καταληκτικές Παρατηρήσεις για την Ελλάδα, ζητεί από τη χώρα μας να διεξαγάγει, το συντομότερο δυνατόν, εκτίμηση των επιπτώσεων της κρίσης στο προσδόκιμο ζωής και την ανάπτυξη των παιδιών⁴⁷.

Σε επτά αποφάσεις της για την Ελλάδα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ) λαμβάνει υπόψη της τη μη εκτίμηση των επιπτώσεων κατά την λήψη μέτρων λιτότητας. Συγκεκριμένα η ΕΕΚΔ αποφαινεται ότι ο καθορισμός χαμηλότερων αμοιβών για τους νέους, που έγινε χωρίς εκτίμηση των επιπτώσεων του και χωρίς λήψη μέτρων στήριξης των θιγομένων, συνιστά υποβιβασμό του βιοτικού επιπέδου των νέων και διάκριση εις βάρος τους που προσκρούουν στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (ΕΚΧ). Επίσης η ΕΕΚΔ κρίνει ότι ορισμένες μειώσεις ασφαλιστικών παροχών δεν συνιστούν μεν, αυτές καθαυτές, παράβαση του ΕΚΧ. το «σωρευτικό αποτέλεσμα» τους όμως επιφέρει «σημαντική υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών διαβίωσης πολλών συνταξιούχων». Παραλείποντας την έρευνα και την ουσιαστική ανάλυση των επιπτώσεων τόσο σημαντικών μέτρων και τη διαβούλευση με τις ενδιαφερόμενες οργανώσεις, η Κυβέρνηση δεν διαπίστωσε αν μπορούσαν να ληφθούν άλλα μέτρα που θα περιόριζαν σε κάθε περίπτωση τις βλαπτικές συνέπειες⁴⁸.

Και η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Ψήφισμά της 12^{ης} Σεπτεμβρίου 2012, για την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης και του Πρωτοκόλλου του από την Ελλάδα, επισημαίνοντας την ανάγκη εκτίμησης των κοινωνικών επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας σε σχέση με τις απαιτήσεις του Κώδικα, διαπίστωσε παραβιάσεις του Κώδικα⁴⁹.

B. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Ανάλυσης Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου⁵⁰

⁴⁵ Concluding observations on the seventh periodic report of Greece adopted by the Committee at its fifty fourth session (11 February – 1 March 2013), CEDAW/C/GRC/CO/7, 26 March 2013, παρ. 40.

⁴⁶ Επιπλέον η Επιτροπή συστήνει στα πλαίσια της εξέτασης των εθνικών μηχανισμών για την προώθηση των γυναικών, την ενίσχυση των μηχανισμών εκτίμησης επιπτώσεων προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα μέτρα για την ισότητα των φύλων παρακολουθούνται και αξιολογούνται καθώς και ότι εκτιμάται η εφαρμογή της (*Ibid.*, παρ. 13 c). Επίσης η Επιτροπή συστήνει τη δημιουργία μηχανισμών για την συστηματική παρακολούθηση των επιπτώσεων των κοινωνικών και οικονομικών πολιτικών στις ευάλωτες ομάδες γυναικών (*Ibid.*, παρ. 33 β).

⁴⁷ Committee on the Rights of the Child, Concluding observations: Greece, CRC/C/GRC/CO/2-3, 13 August 2012, παρ. 29.

⁴⁸ ECSR, Decisions on the merits: *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece*, Collective Complaints Nos. 65 and 66/2011.. ECSR, Decisions on the merits: *Federation of employed pensioners of Greece (IKA-ETAM) v. Greece*, Collective Complaint No. 76/2012, παρ. 79, *Pensioners' Union of the Athens-Piraeus Electric Railways (I.S.A.P.) v. Greece*, Collective Complaint No. 78/2012, παρ. 74, *Panhellenic Federation of Public Service Pensioners (POPS) v. Greece*, Collective Complaint No. 77/2012, παρ. 74, *Panhellenic Federation of pensioners of the public electricity corporation (POS-DEI) v. Greece*, Collective Complaint No. 79/2012, *Pensioners' Union of the Agricultural Bank of Greece (ATE) v. Greece*, Collective Complaint No. 80/2012, παρ. 74. Βλ. επίσης ECSR *International Association Autism-Europe (IAAE) v France* (Complaint No. 13/2002), 7 November 2003, για την υποχρέωση του Κράτους να εκτιμά την επίδραση των αποφάσεών του στις ζωές των ευάλωτων ομάδων.

⁴⁹ Η Κυβέρνηση οφείλει να θεσμοθετήσει ένα συνεκτικό σύστημα στατιστικής παρακολούθησης της φτώχειας και να εκτιμήσει τις πολιτικές κοινωνικής ασφάλισης σε συνδυασμό με αυτές για τους φόρους, μισθούς και εργασιακά θέματα στο πλαίσιο των υποχρεώσεων της από το διεθνή μηχανισμό στήριξης. Resolution CM/ResCSS(2012)8 on the application of the European Code of Social Security and its Protocol Greece by (Period from 1 July 2010 to 30 June 2011), (Adopted by the Committee of Ministers on 12 September 2012 at the 1149th meeting of the Ministers' Deputies), διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1970639&Site=CM>.

⁵⁰ Για τα ζητήματα της Ανάλυσης Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η ΕΕΔΑ λαμβάνει συνολικά υπόψη της και τη διεθνή βιβλιογραφία για το θέμα, και ιδίως: MacNaughton G., "Human Rights Impact Assessment: A Method for Healthy Policymaking", *Health and Human Rights* 2015, 17/1 – Paper in Press, E. Felner, *Human rights impact assessments: A review of the literature, differences with other forms of assessments and relevance for development*, Washington, DC: Nordic Trust Fund, The World Bank, 2013, J. Harrison και M. Stephenson, *Human rights impact assessment: review of practice and guidance for future assessments*, Edinburgh: Scottish Human Rights Commission, June 1, 2010, G. de Beco, *Non-Judicial Mechanisms for the Implementation of Human Rights in European States*, Bruylant, 2010, S. Walker, *The future of human rights impact assessments of trade agreements*, Utrecht: Intersentia, 2009, S. Bakker, M. Van Den Berg, D. Düzenli και M. Radstaake, "Human rights impact

Η αναγκαία, κατά τα ως άνω, Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Η προστιθέμενη αξία της Ανάλυσης Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου αποτελεί εργαλείο για την αξιολόγηση πολιτικών, νομοθετικών κειμένων, προγραμμάτων και λοιπών κρατικών δράσεων με σκοπό την οριοθέτηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων αυτών. Στόχος της είναι η πρόληψη των αρνητικών και η διεύρυνση των θετικών επιπτώσεων στα δικαιώματα του ανθρώπου.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου σχετίζεται με σειρά άλλων εργαλείων που επίσης αποσκοπούν στην εκτίμηση των επιπτώσεων συγκεκριμένων δράσεων, όπως είναι η εκτίμηση των κοινωνικών ή περιβαλλοντικών επιπτώσεων⁵¹. Η Αξιολόγηση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου παρουσιάζει όμως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αποτελούν και την προστιθέμενη αξία της:

- Η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου ερείδεται σε πλαίσιο κανόνων του διεθνούς δικαίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Εφόσον τα κράτη έχουν αναλάβει συγκεκριμένες υποχρεώσεις επικυρώνοντας διεθνείς και ευρωπαϊκές συνθήκες για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, οφείλουν να αξιολογούν σε ποιο βαθμό οι επιλογές τους συνάδουν με τις υποχρεώσεις τους αυτές τόσο σε ουσιαστικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο διαδικασίας. Η ανάλυση αυτή απαιτείται και από το ελληνικό Σύνταγμα, όπως έκρινε πρόσφατα η Ολομέλεια του ΣτΕ.

- Συνεπεία του πρώτου αυτού χαρακτηριστικού, η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου δομείται στη βάση της νομολογίας, εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων αλλά και στις διαπιστώσεις και συστάσεις διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων που ελέγχουν την εφαρμογή των διεθνών και ευρωπαϊκών συνθηκών δικαιωμάτων του ανθρώπου.

- Στο πλαίσιο της Ανάλυσης Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ο αρμόδιος φορέας οφείλει να εξετάζει κατά τρόπο λεπτομερή, συστηματικό και συνεκτικό, σειρά θεμελιωδών ζητημάτων του δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως είναι η ισότητα, η συμμετοχή, η διαφάνεια και η υποχρέωση λογοδοσίας.

- Η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου ενισχύει την διατομεακή προσέγγιση κατά την διαδικασία ελέγχου των επιπτώσεων, καθώς θεμελιώνεται σε μία οικουμενική και ολιστική αντίληψη για τα δικαιώματα του ανθρώπου, βάσει κανόνων που κατοχυρώνουν τόσο τα ατομικά και πολιτικά όσο και τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα.

Βασικοί άξονες της διαδικασίας διενέργειας Ανάλυσης Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου μπορεί να διενεργείται τόσο πριν όσο και μετά την υιοθέτηση και εφαρμογή δράσεων (ex ante και ex post). Μπορεί επίσης να διενεργείται αυτόνομα ή και στο πλαίσιο μίας ευρύτερης ή άλλου είδους ανάλυσης επιπτώσεων.

Σχετικά με τη διαδικασία ανάλυσης των επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι αυτή πρέπει να διενεργείται βάσει συγκεκριμένων **αρχών** όπως οι ακόλουθες:

1. Παροχή πληροφόρησης: Πληροφόρηση των εμπλεκόμενων φορέων σχετικά με τη διαδικασία εκτίμησης των επιπτώσεων και τη φύση των δικαιωμάτων που εκτιμάται ότι επηρεάζονται.
2. Συμμετοχική διαδικασία: Διασφάλιση ευκαιριών ουσιαστικής συμμετοχής στη διαδικασία στα πρόσωπα των οποίων τα δικαιώματα επηρεάστηκαν ή θα επηρεαστούν από τη δράση.
3. Προώθηση της ισότητας και πρόληψη και εξάλειψη των διακρίσεων: Η διαδικασία εκτίμησης των επιπτώσεων πρέπει να διασφαλίζει την πρόληψη και την εξάλειψη των διακρίσεων και να προωθεί την ισότητα.

assessment in practice: The case of the health rights of women assessment instrument” 1(3), *Journal of Human Rights Practice*, 2009, G. de Beco, “Human Rights Impact Assessments”, *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 27/2, 2009, P. Hunt και G. MacNaughton, *Impact assessments, poverty and human rights: A case study using the right to the highest attainable standard of health*, Health and Human Rights Working Paper Series No. 6, Geneva: World Health Organization and UNESCO, 2006, J. Kemm, “Perspectives on health impact assessment”, *Bulletin of the World Health Organization* 81/6, 2003, L. Gostin και J. M. Mann, “Towards the development of a human rights impact assessment for the formulation and evaluation of public health policies,” *Health and Human Rights* 1/1, 1994.

⁵¹ Υπολογίζεται πως υπάρχουν περισσότερα από 50 είδη αξιολόγησης επιπτώσεων. MacNaughton G., “Human Rights Impact Assessment: A Method for Healthy Policymaking”, *Health and Human Rights* 2015, 17/1 – Paper in Press.

4. Έλεγχος εφαρμογής και υποχρέωση λογοδοσίας: Η εκτίμηση των επιπτώσεων πρέπει να περιλαμβάνει μηχανισμούς διαρκούς παρακολούθησης της εφαρμογής των αποτιμώμενων πολιτικών και μέτρων και να εξασφαλίζει τη λογοδοσία.

5. Αλληλεξάρτηση των δικαιωμάτων: Η εκτίμηση των επιπτώσεων πρέπει να λαμβάνει υπόψη την αλληλεξάρτηση των δικαιωμάτων, λόγω της οποίας μία επέμβαση σε έναν τομέα είναι πιθανό να επιφέρει συνέπειες σε άλλον τομέα.

Υπό το πρίσμα αυτό, η ΕΕΔΑ επισημαίνει τα επιμέρους **στάδια** για την Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τα οποία έχουν ως εξής:

1. Προετοιμασία και διερεύνηση: Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει τον έλεγχο της αναγκαιότητας για την ανάλυση των επιπτώσεων, οπότε και διερευνάται κατά πόσο η επικείμενη ή πραγματοποιηθείσα δράση επηρεάζει τα δικαιώματα του ανθρώπου. Εξετάζονται τόσο το ευρύτερο νομικό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο όσο και τα ζητήματα δικαιωμάτων του ανθρώπου που τίθενται.

2. Οριοθέτηση ελέγχου: σε αυτό το στάδιο προσδιορίζονται το σχέδιο της ανάλυσης των επιπτώσεων, ο φορέας ή/και η ομάδα που θα διενεργήσει την ανάλυση, το χρονοδιάγραμμα της ανάλυσης, οι ενδιαφερόμενοι φορείς, τα δικαιώματα που θίγονται, και οι πιθανές πηγές πληροφόρησης. Οι πληροφορίες αυτές, παρέχονται, ήδη κατά το στάδιο αυτό, και στα πρόσωπα τα δικαιώματα των οποίων θίγονται.

3. Συγκέντρωση υλικού και διαβούλευση: Κατά το στάδιο αυτό συλλέγονται πληροφορίες και δεδομένα, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, για τις τυχόν επελθούσες ή αναμενόμενες συνέπειες της δράσης. Μεταξύ των πηγών είναι η νομολογία εθνικών, διεθνών και ευρωπαϊκών δικαστηρίων και οι αποφάσεις και συστάσεις διεθνών και ευρωπαϊκών ελεγκτικών οργάνων, επίσημες πηγές διεθνών οργανισμών, πανεπιστημιακές εργασίες και εργασίες ειδικών, εκθέσεις οργανώσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου, συνεντεύξεις με πρόσωπα που εμπλέκονται ατομικά ή ως εκπρόσωποι φορέων, καθώς και ερωτηματολόγια.

4. Ανάλυση: Στο στάδιο αυτό, που είναι και το βασικό στάδιο της διαδικασίας, αναλύονται τα ζητήματα δικαιωμάτων, με τη σύγκριση ανάμεσα στις πληροφορίες που έχουν συλλεγεί και τους κανόνες και δείκτες δικαιωμάτων του ανθρώπου. Καταρτίζεται δε σχετική προκαταρκτική έκθεση.

5. Διάλογος για τις επιλογές: Στο στάδιο αυτό, οι φορείς συζητούν την προκαταρκτική έκθεση και διερευνούν ποιες από τις προτεινόμενες εναλλακτικές λύσεις θα είχαν ή θα έχουν ελαφρύτερες και επιτρεπτές επιπτώσεις στα δικαιώματα του ανθρώπου ή/και θα μπορούσαν να ενισχύσουν την προστασία των δικαιωμάτων αυτών.

6. Τελική έκθεση: Οι φορείς διαμόρφωσης της δράσης δημοσιεύουν την τελική έκθεση που περιλαμβάνει την καλύτερη δυνατή πρόταση από τη σκοπιά των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την πρόταση των μηχανισμών εκείνων που θα διασφαλίσουν την παρακολούθηση της εφαρμογής της.